

**ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ**

Кафедра теорії та методики дошкільної та початкової освіти

**РОЗВИТОК ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ДОШКІЛЬНОЇ
ОСВІТИ В ІГРОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ**

Кваліфікаційна робота
на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Виконав: здобувач 2 курсу

Спеціальності 012 Дошкільна освіта

Освітньо-професійної програми

012 «Дошкільна освіта»

Ходос Ігор Миколайович

Керівник к.п.н. Швець Т.А.

Рецензент _____

(наук .ступінь, вчене звання, П.І.Б.)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В ІГРОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	6
1.1. Лідерство як педагогічна проблема.....	6
1.2. Особливості розвитку лідерських якостей здобувачів дошкільної освіти.....	13
1.3. Аналіз чинних освітніх програм для здобувачів дошкільної освіти щодо розвитку лідерських якостей.....	16
РОЗДІЛ ІІ. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В ІГРОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	20
2.1. Особливості організації експериментальної роботи.....	20
2.2. Зміст роботи щодо розвитку лідерських якостей здобувачів дошкільної освіти в ігровій діяльності.....	27
2.3. Результати дослідно-експериментального дослідження.....	32
ВИСНОВКИ.....	37
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	41
ДОДАТКИ.....	46
Додаток А. Опитувальник для батьків щодо виявлення лідерських якостей дітей	46
Додаток Б. Опитувальник для вихователів щодо виявлення лідерських якостей дітей старшої групи.....	48
Додаток В. Ігри для розвитку лідерських якостей дошкільників.....	50

ВСТУП

В сучасному стрімкому світі здобувачі дошкільної освіти потребують, у тій же мірі, що ї дорослі, особистісних якостей, які сприяють досягненню поставленої мети, формуванню позитивної самооцінки, підвищенню рівня спілкування з іншими співрозмовниками, вмінню відстоювати власні думки та переконання. І одна з пріоритетних якостей, яку дошкільник має розвивати – вміння результативно взаємодіяти з суспільством, самостійно вирішувати різні життєві завдання. Лідерські якості допомагають дітям розширити кругозір, роблять вчинки дошкільників результативнішими, сприяють становленню упевненої в своїх силах, повноцінної та гармонійної особистості.

Дошкільний вік характеризується стрімким розвитком дітей, активно розвиваються особистісні якості, які є фундаментом особистості для подальшого розвитку. Це стосується і лідерських якостей, таких як самостійність, завзятість, наполегливість, дисциплінованість, витримка, відповідальність. Зазначені якості допомагають здобувачам дошкільної освіти відповідати за власні дії, вчинки та поведінку, дозволяють вчитися керувати своїм життям та власним життєвим вибором.

Питання розвитку лідерських якостей досліджували такі науковці у галузі педагогіки: І. Андрощук, О. Баніт, К. Берд, Ф. Гальтон, І. Грищенко, Н. Гончарук, Р. Ділтс, Е. Дірінг, П. Друкер, В. Ковальчук, В. Кушнірюк, С. Максименко, Р. Стогділл, С. Сміт, Ф. Хміль, М. Черкашина, та ін.

Розвиток лідерських якостей з проєкцією на дошкільний вік представлено у наукових пошуках: Н. Гавриш, М. Заброцького, Р. Козир, М. Мельника, Т. Сенько та ін.

Але, за нашим переконанням, недостатньо уваги акцентовано розвитку лідерських якостей здобувачів дошкільної освіти в ігровій діяльності, що обумовлює науковий та методичний пошук потрібного методичного забезпечення та організацію наукових розвідок у зазначеному контексті.

Отже, розвиток лідерських якостей здобувачів дошкільної освіти, на нашу думку, є актуальною та важливою педагогічною проблемою, яка

зумовила вибір теми магістерського дослідження: «**Розвиток лідерських якостей здобувачів дошкільної освіти в ігровій діяльності**».

Зв'язок роботи з науковими планами, програмами та темами. Наукове дослідження виконано згідно з науковою темою кафедри теорії та методики дошкільної та початкової освіти Херсонського державного університету.

Метою дослідження є теоретичний аналіз та експериментальна перевірка комплексу вправ розвитку лідерських якостей здобувачів дошкільної освіти в ігровій діяльності.

Виділена мета потребує вирішення **завдань дослідження**:

- охарактеризувати поняття лідерства та лідерських якостей у наукових дослідженнях;
- виділити особливості розвитку лідерських якостей здобувачів дошкільної освіти;
- окреслити критерії, показники та схарактеризувати рівні сформованості лідерських якостей здобувачів дошкільної освіти;
- розробити комплекс вправ з розвитку лідерських якостей здобувачів дошкільної освіти та перевірити їх ефективність.

Об'єкт дослідження – розвиток лідерських якостей здобувачів дошкільної освіти.

Предмет дослідження – ігрова діяльність у контексті розвитку лідерських якостей здобувачів дошкільної освіти.

У процесі роботи для вирішення завдань дослідження застосовувались методи наукового дослідження: аналіз, синтез, узагальнення, порівняння та класифікація наукових доробків з теми дослідження; спостереження за ігровою діяльністю дошкільників, опитування вихователів закладу дошкільної освіти та батьків; методи математичної статистики використовувались для опрацювання отриманих результатів дослідження.

Практичне значення результатів дослідження: матеріали роботи можуть бути корисними здобувачам вищої освіти зі спеціальності 012

Дошкільна освіта під час проходження педагогічних практик в закладі дошкільної освіти, під час організації виховних заходів та розваг з розвитку лідерських якостей дітей, вихователям матеріали можуть бути корисними для самоосвіти та підвищення професійної кваліфікації.

Апробація результатів дослідження реалізовувалась участю у X міжнародній науково-практичній конференції «INNOVATIVE DEVELOPMENT OF SCIENCE, TECHNOLOGY AND EDUCATION» 4-6.07.2024 року (Ванкувер, Канада).

Дослідницька робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В ІГРОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Лідерство як педагогічна проблема

Термін «лідер» та «лідерство» є одним із пріоритетних в галузі психології. Саме тому спочатку акцентуємо увагу дослідження на характеристиці особливостей поняття для особистості, а потім виділимо та проаналізуємо особливості розвитку лідерських якостей здобувачів дошкільної освіти.

Психологічна наука визначає лідера як авторитетну людину, якій інші надають можливість приймати від імені усього колективу певні рішення. Ці рішення відповідають інтересам більшості та характеризують напрям усієї діяльності [3, с. 211].

Р. Козир пояснює лідера «як учасника колективу, який хаотично реалізовує роль неформального управлінця діяльності в певних умовах, специфічної та вагомій ситуації за допомогою організації спільної взаємодії колективу для спільного позитивного результату» [24].

А. Мітлош у науковій роботі «Психологія лідера» окреслює досліджуване поняття як особу, яка вміє ставити перед собою певну мету і користуватися тими засобами, котрі допоможуть у її досягненні, створювати спільну групи людей для досягнення мети. На думку дослідника, лідером може бути особистість з такими якостями:

- неординарність та творчий потенціал;
- ґрунтовні знання у певній сфері;
- перевага в одержанні результатів конкретної діяльності [32, с. 34].

С. Гармаш та О. Гашутіна акцентують, що лідером можна назвати особу, з якою бажають взаємодіяти більшість в певному колективі, має високий рівень комунікативних навичок, вміє ефективно впливати на інших, для досягнення конкретної мети групи людей [12, с.37].

Основні ознаки лідера з психологічної точки зору представлено на рис.1.1.

Рис. 1.1. Основні ознаки лідера з психологічної точки зору

Опишемо їх:

- 1) приналежність до групи – керуючи певною групою людей, лідер є також членом групи, має бути повноцінним учасником групи як і інші її учасники;
- 2) статус – лідер є авторитетом серед групи, статус - високий; втрачаючи власний авторитет - втрачає лідерство у групі;
- 3) однакові ціннісні орієнтації – цінності та орієнтації групи та лідера мають збігатися; лідер представляє та виявляє інтереси усієї групи;
- 4) вплив – це керування групою людей під час досягнення групової мети, вплив на членів колективу.

Дослідження засвідчило, що у працях дослідників можна проаналізувати дві категорії: керівництво та лідерство. Деякі дослідники розуміють ці поняття тотожними. Їх характеризують як «особистісні форми керівництва поведінки однією людиною над іншими учасниками соціальної

групи, а також інтеграцію механізмів та шляхів соціально-психологічного впливу для результативного впливу та управління усією групою людей» [13].

Н. Штанько визначає лідерство як «процес організації й керування малочисельною соціальною групою» [42, с. 51].

Н. Гончарук і І. Сурай у наукових роботах аналізують поняття лідерства в двох аспектах:

1) головне становище особистості чи групи людей, спрямоване на ефективний результат спільної діяльності;

2) процес самоорганізації та самоврядування колективу, які характеризуються індивідуальною ініціативою учасників [14, с. 7].

Г. Мінцберг тлумачить керівництво як «систему управлінських вмінь по задіяння до діяльності інших, тобто певний соціальний вплив управлінця (безпосередній або опосередкований) на дії або поведінку учасників колективу» [17].

Отже, лідера можна назвати людину, яка здатна об'єднувати інших заради досягнення конкретної спільної мети колективу, а лідерство – як вміння впливати на людей, навіть без наявності формального статусу або дозволу. Лідерство є природним соціально-психологічним процесом у певному колективі.

Цікавою є поведінкова теорія лідерства «шлях-мета», яка визначає точну спрямованість на розв'язання мети групи. При цьому поява лідера в такому колективі обумовлюється, з одного боку, поведінкою людини, яка є більш ініціативною та активною з-поміж інших, а з іншого – сприятливою ситуацією, за якої у лідера є можливість впливати на учасників групи такими способами:

1) акцент на взаємозв'язку власних потреб та метою всієї групи;

2) пояснення та полегшення способу досягнення мети для задоволення потреб та завдань усієї групи та кожного її учасника [20, с. 116].

Зазначена теорія констатує, що поведінка, яка обґрунтовується увагою

лідера до інших учасників взаємодії, буде мати позитивні результати.

Поведінковий підхід до тлумачення лідерства допомагає аналізу проблеми лідерства на базових етапах становлення. Але науковці виділяють суттєвий недолік, що полягає у абсолютизації певного оптимального стилю лідерства, який може змінюватись відповідно до певної ситуації. Тому на заміну поведінковим теоріям висувуються ситуаційні.

Отже, лідерство є природним процесом у соціальному колективі, що ґрунтується на впливі власного авторитету конкретного індивіда на поведінку інших учасників соціальної групи [19, с. 118].

Розглядаючи лідерські якості особистості, констатуємо, що вченими виділено значна їх кількість. Але й донині дослідники не одноголосні у виборі найголовніших з-поміж них.

Так, Льюїс Гарет виділяє такі найважливіші якостей лідера:

- 1) виділення пріоритетів;
- 2) вміння розділяти завдання та відповідальність між учасниками групи;
- 3) саморозвиток;
- 4) здібності до організації роботи у групах;
- 5) аналітичне мислення;
- 6) вміння працювати з інформацією;
- 7) навички розподілу власних сил та часу.

А такі якості, як делікатність, тактовність, почуття міри, ввічливість, культура спілкування, доброзичливість також є вагомими для вміння взаємодіяти з соціумом.

Також необхідно вміти керувати власними емоціями, стресами. Л.Гарет, акцентує, що потрібно «мати власний, але обов'язково толерантний стиль поведінки лідера, що буде сприяти позитивній атмосфері у колективі та спрямований на досягнення позитивного результату усієї команди» [17].

Н. Дикань та І. Борисенко до головних якостей відносять вміння:

- 1) формувати дієву команду;
- 2) слухати поради, ідеї та думки інших учасників колективу;
- 3) приймати власні рішення;

4) залучати усіх учасників колективу до розв'язання завдань.

Так, О. Тихомирова класифікує лідерські якості на загальні та специфічні. До загальних відносить наступні [40, с.19]:

- 1) працелюбність;
- 2) організованість;
- 3) професійність;
- 4) цілеспрямованість;
- 5) активність;
- 6) самостійність;
- 7) саморозвиток;
- 8) толерантність;
- 9) кмітливість.

Специфічні лідерські якості є індикаторами лідерських здібностей:

- 1) організаторські вміння;
- 2) здатність до дієвого впливу;
- 3) вміння брати відповідальність за діяльність усієї групи на себе [27].

Л. Столяренко класифікує лідерські якості на такі види: індивідуальні та групові. «Індивідуальні не завжди дотичні з загальними груповими. Попри це, лідер повинен показувати особистісну правдиву прихильність меті або завданням колективу, готовність приймати рішення заради позитивного результату діяльності. Також, перевагою харизматичного лідера у колективі є підтримка усієї роботи членів діяльності та кожного окремого учасника для визначення найсильніших сторін кожного та використання їх для досягнення мети групи» [39].

У таблиці 1.1. представимо актуальні концепції лідерства особистості.

Таблиця 1.1.

Концепції лідерства особистості

Концепція	Зміст
-----------	-------

Атрибутивне лідерство	Основа - теорія атрибуції. Відповідно до якою обґрунтовується причинно-наслідкові зв'язки між подіями, які відбулися, і тим, що є причиною дії. Атрибутивний підхід ґрунтується на тому, що висновки лідера пояснюються його дії на поведінку інших учасників колективу та на власну також.
Харизматичне лідерство	Існує дві протилежні думки становлення іміджу лідера. Перша: заперечує впливовість лідера на дієвість його лідерської діяльності. Друга: спонукає до формування лідерської харизми та наявність особливих специфічних якостей, за переконанням інших учасників групи.
Реформаторське лідерство	Дотична до концепції харизматичного лідерства. Але головною відмінністю є мотивування лідером інших учасників за допомогою підвищення рівня їх свідомості в досягненні спільної мети, створення позитивної емоційної атмосфери та наголошення у важливості саморозвитку кожного члена колективу задля досягнення певної мети.

У наукових дослідження можна виокремити думку, що лідер – це керівник групи. Але численні роботи переконують, що як правило це не одна й та ж людина. Аналіз наукових досліджень засвідчив, що не завжди керівник є лідером, або лідер не завжди виконує обов'язки керівника.

Відмінності лідера від керівника представлені у таблиці 1.2.

Таблиця 1.2.

Відмінності лідера від керівника

Лідер	Керівник
Охоплює функції керівника та лідера, є більш ширшим поняттям.	Займає керівну посаду, управляє діяльністю інших, не обов'язково має лідерські якості.
Контактує з колективом на соціальних засадах без підпорядкованості.	Впливає на діяльність групи за допомогою корпоративних відносин.
Визнання через доказ власної цінності для групи.	Не потребує визнання.
Колективне ухвалення рішень та розв'язання певних завдань.	Організовує керування на основі власних рішень і контролює виконання поставлених завдань колективом.
Виникає стихійно.	Посада призначається.
Неформальна взаємодія.	Формальна взаємодія.
Вибір лідера залежить від настрою колективу	Керівник не змінюється в колективі протягом певного проміжку часу.
Впливає на колектив за допомогою особистого авторитету, харизми та іншим якостям.	Впливає за допомогою формалізації відносин у колективі.

Отже, теоретичний аналіз засвідчив, що лідер – це не обов'язково керівник установи, а людина, яка може та вміє впливати на дії, поведінку членів колективу за допомогою власного авторитету та іншим якостям, які значно відрізняють лідера від інших учасників колективу, є прикладом для наслідування тощо.

1.2. Особливості розвитку лідерських якостей здобувачів дошкільної освіти

Розвиток лідерських якостей є одним із головних аспектів становлення здобувача дошкільної освіти, що впевнений у власних силах, володіє комунікативними навичками та вміннями досягати позитивних результатів. Такі основи визначені Базовим компонентом дошкільної освіти [31].

У дошкільному віці здійснюється активний розвиток дитини,

інтенсивно формуються якості, на які дошкільник буде спиратися в подальшому житті. Це стосується й лідерських якостей: витримка, наполегливість, дисциплінованість, завзятість, самостійність, рішучість і відповідальність. Виділені якості допомагають здобувачу освіти ще у дошкільному дитинстві відповідати за власні вчинки та поведінку, допомагають навчитися самостійно керувати своїм життям.

Вчені, аналізуючи проблему лідерства, намагаються виділити набір особистісних якостей відповідно до різних вікових періодів, в різних групах тощо.

Вчені Н. Мельник і М. Мельник зазначають «умовою розвитку високоінтелектуальної, з ствердною позицією людини є спадкові, набуті задатки особистості також специфічні особливості характеру, а особливо здобута якісна освіта, яка ґрунтується на дієвих формах, методах, прийомах та способах реалізації освітнього процесу в закладах освіти, що здійснюють розвиток відкритої до соціуму, а тому, упевненої в собі та комунікабельної людини, ще з дошкільного періоду ставлення особистості» [31]. Також ці дослідники акцентують, що на протязі перших 10 років життя здійснюється розвиток та становлення особистості як майбутнього «суб'єкту життєдіяльності, здатної робити свій вибір, самостійно вирішувати завдання, довіряти своєму досвіду та здібностям, є одним з головних завдань сучасності» [31].

Питання розвитку лідерських якостей здобувачів дошкільної освіти розглядають за допомогою споріднених понять – впевненість у собі, самооцінка, статусність тощо.

Аналіз засвідчив, що українська педагогічна наука має певні наукові переконання щодо розгляду питання становлення у дітей дошкільного віку «соціальної впевненості» як якості особистості, про що зазначається у наукових розвідках І. Волкової. Дослідниця констатує, що формування зазначеної впевненості результативно відбувається за допомогою організації ігрової діяльності в малочисельних групах дітей.

А. Сіренко пояснює «впевненість у собі» як: «цілісне явище характеру

людини, що проявляється в ствердному відношенні до себе та реалізації своїх бажань та планів за допомогою співвіднесення можливостей із прогнозованим результатом діяльності, в реальній самооцінці у ході здійснення конкретної діяльності, в активності та зацікавленості до оточуючого середовища» [27].

Оскільки лідерські якості виявляються за допомогою самооцінки, Л.Орбан-Лембрик зазначає, «самооцінка - це вагомий складовий компонент «Я-концепції» або «Я-образу», що дає можливість людині самооцінювати себе, свої здібності, відношення інших учасників групи до себе» [35, с.23]. Отже, самооцінка – це прояв власної активності людини та розвиває впевненість у собі.

Також погоджуємося з дослідниками Н. Мельник і М. Мельник: «лідерські якості існують у залежності від впливів виховання, що сприяють розвитку у здобувача дошкільної освіти впевненості у власних силах, формують реальну самооцінку, позитивний погляд на життя» [31].

У дошкільному віці зазначені якості є неусвідомлюваними самим дошкільником. Адже, в цей період здійснюється інтенсивний виховний процес, здебільшого результати залежать від оточення (вихователі, батьки, однолітки тощо). Тому вагомою у дошкільному періоді є підтримка, заохочення, позитивний емоційний відгук з боку вихователів, батьків, членів родини.

Важливого значення у розвитку лідерських якостей здобувачів дошкільної освіти має сімейне виховання, яке визначає «логічну системну дію на здобувача дошкільної освіти педагогів або дорослих членів сімей вихованців. Пріоритетне та загальне завдання сімейного виховання – підготовка дошкільників до дорослого життя в конкретному соціальному середовищі; опанування знаннями, вміннями і навичками, потрібних для гармонійного розвитку особистості в родинному колі» [39].

Отже, під час теоретичної частини дослідження констатовано, що значна кількість науковців одноголосні в тому, що лідерські якості у періоді дошкільного дитинства розвиваються за допомогою пізнавальної

діяльності: ігрова (дидактичні, рухливі, ігри-змагання, сюжетно-рольові на прогулянках), трудова тощо.

У процесі варіативних ігор у здобувачів дошкільної освіти можуть розвиватись: відповідальність, організаторські здібності, вміння домовлятися, наполегливість, успішність у пізнавальній діяльності, уміння створювати та дотримуватися певним правилам гри.

Ігрова діяльність сприяє фізичному, інтелектуальному і моральному розвитку здобувача дошкільної освіти та здійснюють психологічне розвантаження після стресових ситуацій, особливо це актуально у сучасних кризових реаліях України, що пов'язані з повномасштабним вторгненням країни-агресорки.

Отже, говорячи про здобувачів дошкільної освіти, важливо розуміти, що риси лідера-дорослого відрізняються від тих рис, якими має володіти дитини дошкільного віку.

Дитяча співпраця між собою також може виявляти лідерські якості: організаторські здібності; відповідальність, що проявляється у дотриманні режиму дня; успішність у освітній та пізнавальній діяльності; наполегливість; вміння дослухатись до інших; активність тощо.

Особистісні якості, що сприяють розвитку дошкільника-лідера, можна виділити такі: рухливість, емоційність, допитливість, самостійність, рішучість, сміливість, активність, впевненість, невдоволення власними невдачами.

1.3. Аналіз чинних освітніх програм для здобувачів дошкільної освіти щодо розвитку лідерських якостей

Для окреслення змісту виховної роботи з розвитку лідерських якостей здобувачів дошкільної освіти в умовах закладу освіти, які мають здійснюватися в межах чинної нормативно-правової бази та діючих освітніх програм навчання, розвитку та виховання дошкільників, здійснений їх аналіз.

Ст. 7 Закону «Про дошкільну освіту» акцентує, що одним із головних

завдань дошкільної освіти є розвиток свідомого ставлення до своєї особистості, оточення та навколишнє середовище, а також становлення особистості дошкільника, її можливостей, набуття соціального досвіду тощо.

Аналізуючи зміст Базового компоненту дошкільної освіти, констатуємо, що розвиток лідерських якостей здобувачів дошкільної освіти відбувається за допомогою розділів «Дитина у соціумі» і «Гра дитини», а також у освітніх розділах: «Особистість дитини. Спортивні ігри», «Дитина у соціумі. Соціально-фінансова грамотність».

У напрямку «Дитина у соціумі» акцентується, що «при розвитку соціально-громадянської компетентності мають формуватися: особистісні якості, пов'язані із проявом соціальних почуттів, готовність до посильної участі у соціальних подіях, що відбуваються в дитячих осередках, громаді, суспільстві та спрямовані на покращення суспільного життя. Саме за таких обставин у дітей починають активно проявлятися лідерські якості: ініціативність, бажання допомогти та вирішити певну проблему, дати слушну пораду, як краще зробити тощо. Формування даної компетентності також сприяє формуванню навичок міжособистісної взаємодії, що також важливо для дитини-лідера».

Також, у цьому розділі Базового компоненту констатовано, що за результатами становлення громадянської компетентності у процесі емоційно-ціннісного відношення дошкільник виявляє особистісні якості: відповідальність, правдивість, справедливість, ініціативність, самостійність, лідерство, працелюбність, людяність, спостережливість, креативність тощо у співпраці з іншими учасниками колективу. Окрім того, здобувач дошкільної освіти розуміє переваги вирішення конфліктів і суперечок за допомогою спілкування, вміє домовитися з іншими учасниками взаємодії у конфліктних ситуаціях.

Аналіз програми «Впевнений старт» засвідчив, що у освітньому розділі «Комунікативна діяльність» прогнозовано розвиток окремих лідерських якостей: комунікативних навичок та навичок співпраці.

Пріоритетним освітнім змістом спілкування є розуміння мовлення учасниками комунікації. Результатом мовленнєвих навичок комунікації має бути адекватність реакцій (мовленнєвих, поведінкових, емоційних) варіативним освітнім ситуаціям комунікації (в грі, в дослідній та інших взаємодіях, які реалізують взаєморозуміння між членами дитячого колективу, а саме спілкування)» .

Освітній розділ «Особистісний розвиток» цієї програми доповнює освітні завдання такими: формувати навички вирішення різноманітних ситуацій, завдань або проблем у цілеспрямовано створеному середовищі або повсякденному житті дитини; організовувати спільну роботу, адекватно розподіляти між усіма членами колективу обов'язків; аналізувати результати власної роботи; готовність до взаємодії з однолітками або дорослими членами соціальної групи; прагнути бути активним членом колективу; вміти самостійно організувати цікаві ігри, грати, взаємодіяти; показувати свої здобутки».

Комплексна освітня програма навчання, розвитку та виховання дітей дошкільного віку «Дитина» включає 2 розділи, в яких прогнозовано розвиток лідерських якостей: «Дитина у соціумі» та «Гра дитини». У розділі «Дитина у соціумі» заплановано: ознайомлення здобувачів дошкільної освіти із взаєминами людей в соціумі. У розділі «Гра дитини» здійснюється розвиток навичок командної роботи, ініціативності, формується дух перемоги, успіху, робляться висновки щодо поліпшення результатів [26].

Освітня програма для дітей дошкільного віку «Світ дитинства» також включає деякі елементи розвитку лідерських якостей. А саме, напрям «Дитина в соціумі» включає проблему становлення соціально-комунікативної компетенції, а «Гра дитини» - становлення дитини у грі.

Показниками розвитку такої компетенції за означеною програмою виділено: «обізнаність з різними соціальними ролями людей, з морально-етичними нормами міжособистісних взаємин, уміння дотримуватись їх під час спілкування; елементарна здатність взаємодіяти з оточуючими людьми, узгоджувати свої дії та поведінку з іншими; усвідомлювати своє місце в

соціальному середовищу; позитивно сприймати себе тощо» [26].

Показниками ігрової компетенції є: «самостійність у виборі видів ігор, розподіл сюжетно-рольових ролей та ігрових дій; володіння засобами рольової поведінки; максимально точне відтворення предметно- рольового середовища; демонстрація у грі соціальних навичок тощо» [26].

Комплексна програма «Дитина в дошкільні роки» також включає розділи «Особистість дитини», «Дитина в соціумі» та «Гра дитини». Їх сутність в контексті розвитку лідерських якостей дотична сутності Базового компоненту дошкільної освіти.

Зміст компетентностей, що виділено іншими комплексними освітніми програмами («Я у світі», «Освіта та піклування», «Соняшник», «Українське дошкілля» тощо) схожі до змісту проаналізованих освітніх програм призначених для здобувачів дошкільної освіти.

Отже, аналіз чинних освітніх програм для закладів дошкільної освіти засвідчив, що діагностика та розвиток лідерських якостей здобувачів дошкільної освіти здійснюється результативніше в ігровій діяльності. Саме у процесі гри дошкільник може опанувати певні соціальні ролі, виявити навички комунікаційної співпраці, продемонструвати вміння домовлятися та вирішувати конфліктні ситуації, демонструвати ініціативу під час гри тощо.

Значна кількість науковців у галузі педагогіки погоджуються, що розвиток лідерських якостей є більш ефективним в процесі сюжетно-рольових ігор. Окрім того, в ході спостереження за здобувачами дошкільної освіти у грі можна проаналізувати поведінку дошкільників та виділити рівень розвитку таких якостей. Тому в наступному підрозділі нашого магістерського дослідження представлена діагностика лідерських якостей здобувачів дошкільної освіти методом спостереження за поведінкою дітей в процесі сюжетно-рольових ігор.

РОЗДІЛ II. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В ІГРОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

2.1. Особливості організації експериментальної роботи

Метою дослідно-експериментального дослідження є вибір діагностичних методик з виділення лідерських якостей здобувачів дошкільної освіти.

Завданнями здійсненого дослідження виділені такі:

- обґрунтувати діагностичні методики лідерських якостей здобувачів дошкільної освіти;
- проаналізувати відповіді батьків вихованців закладу дошкільної освіти щодо оцінки ними лідерських якостей дошкільників;
- вивчити думки вихователів закладу дошкільної освіти щодо оцінки лідерських якостей дітей дошкільного віку;
- проаналізувати та систематизувати отримані результати нашого дослідження та сформулювати загальні висновки проведеної роботи.

Для експерименту було задіяно 14 дітей старшого дошкільного віку.

Отже, діагностика лідерських якостей здобувачів дошкільної освіти представлена у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1.

Діагностика лідерських якостей здобувачів дошкільної освіти

Метод	Застосування
Опитування	Для опитування дорослих, а саме батьків вихованців та вихователів закладу дошкільної освіти, щоб виділити їх думку про сформованість лідерських якостей здобувачів дошкільної освіти.
Спостереження	Для створення ситуацій, в яких здобувачі дошкільної освіти мають виявити власні лідерські здібності.

Перед початком нашого дослідження сформовано результати первинного опитування здобувачів дошкільної освіти та результати спілкування з батьками вихованців закладу дошкільної освіти на основі запропонованого опитувальника представленого у додатку А.

За результатами оцінювання та аналізу відповідей батьків здобувачів дошкільної освіти щодо сформованості лідерських якостей дошкільників можна детально показати окремі відповіді.

Відповідаючи на питання «Як часто Ваша дитина виявляє активність у спілкуванні?» батьки акцентували, що 26% здобувачів дошкільної освіти виявляють активність у комунікації майже постійно, 38% - часто, 20% - іноді або ніколи. Отже, половина дітей проявляють активність у більшій або меншій мірі.

Щодо питання «Як часто дитина виявляє активність у допомозі з домашніми справами?»), то 32% - активні, 38% - часто.

Наступне питання: «Чи знайомиться дитина першою з іншими однолітками?» засвідчує 32% здобувачів дошкільної освіти, які завжди знайомляться першими, 38% - часто, 19% - іноді, а 13% - ніколи.

Щодо виявів дисциплінованості та самостійності, то самостійними можна виділити 18% дітей, а 44% - достатньо самостійними. Частка дітей, які прибирають свої іграшки, посуд, витирають пил тощо іноді, становить 19%, та ніколи – 20%.

Постійну зацікавленість до нової діяльності, на думку батьків, виявляють 32% здобувачів дошкільної освіти, часто – 44%, іноді – 18%, майже ніколи – 7%.

Щодо ситуацій з вправлянням помилок або доопрацюванням незакінчених завдань, то 38% здобувачів дошкільної освіти постійно це роблять після нагадування, 51% - часто, і по 7% - іноді та ніколи.

Щодо оцінювання самостійності у виконанні завдань здобувачів дошкільної освіти, то 32% дошкільників, на переконання їх батьків, роблять це самостійно, також 33% - часто, 26% - іноді та 13% - ніколи.

Результати відповідей на питання: «Дитина любить розповідати про власні гарні справи?» виділено такі: комунікаційні навички розвинуті у 19% здобувачів дошкільної освіти на постійній основі та у 44% час від часу. Також 26% здобувачів дошкільної освіти іноді розповідають батькам про власні вчинки, а 13% - не розповідають.

Подібні питання опитування, але із проєкцією на поведінку здобувачів освіти у закладі дошкільної освіти були запропоновані вихователям. Тобто було запропоновано відповісти на питання опитування по кожному із дітей досліджуваної групи у закладі дошкільної освіти.

Питання анкети для вихователів представлені у додатку.

Проаналізуємо відповіді вихователів закладу дошкільної освіти.

На питання «Як часто дошкільник виявляє активність у спілкуванні?» педагоги виділили, що 13% здобувачів дошкільної освіти проявляють активність у спілкуванні, 44% - часто, 26% - іноді та 19% ніколи.

Щодо активності у допомозі вихователю в закладі дошкільної освіти, то 25% - досить активні, 44% - часто, 19% допомагають іноколи та 14% майже ніколи.

На питання: «Чи знайомиться дошкільник першим з іншими дітьми?» вихователі відзначили, що 32% здобувачів дошкільної освіти завжди знайомляться першими, 38% роблять це досить часто, 19% - іноді, а 12% - майже ніколи.

Щодо виявів самостійності та дисциплінованості, то самостійними педагоги вважають 12 % здобувачів дошкільної освіти, а 38% - достатньо самостійними та дисциплінованими, розкладають іграшки на місця, посуд тощо. 32% виконують такі дії іноколи, та ніколи – 19%.

Постійну зацікавленість до нової діяльності, на думку вихователів закладу дошкільної освіти, демонструють 26% здобувачів дошкільної освіти, час від часу – 52%, іноді – 19%, майже ніколи – 20%.

Щодо виправлення помилок чи доопрацюванням невиконаних завдань, то 26% здобувачів дошкільної освіти постійно це виконують після нагадування, 52% - часто, 24% - іноді та 13% - майже ніколи.

Щодо самостійності у виконанні завдань здобувачами дошкільної освіти, то 26% дошкільників, за переконанням вихователів, роблять це самостійно, також 32% - часто, 26% - іноді та 19% - ніколи.

Результати на питання: «Чи любить дошкільник розповідати про добрі справи, які він зробив?» показують, що комунікаційні навички розвинуті у 20% здобувачів дошкільної освіти постійно та у 52% час від часу. Також 26% здобувачів дошкільної освіти іноколи розповідають про свої вчинки педагогу, а 19% - ніколи.

З зазначених результатів опитування зазначимо, що відповіді педагогів не суттєво відрізняються від відповідей батьків вихованців закладу дошкільної освіти, але демонструють на трохи гірші показники, що свідчить про об'єктивність відповідей педагогів порівнюючи з відповідями батьків дітей дошкільного віку.

З метою узагальнення та систематизації результатів опитування, можна констатувати, що серед головних лідерських якостей у здобувачів дошкільної освіти досліджуваної групи комунікабельність розвинута на 60%, активність – на 72%, соціальна співпраця – на 76%, дисциплінованість та самостійність – на 63%, витривалість – на 46%, зацікавленість діяльністю – на 76%, відкритість – на 68% та соціальне сприйняття – 47%.

Отже, найбільш вираженими у здобувачів дошкільної освіти групи є такі лідерські якості: доведення справ до кінця, зацікавленість діяльністю та соціальна взаємодія, активність.

Найменше у здобувачів дошкільної освіти розвинуті витривалість, соціальне сприйняття, самостійність та комунікабельність.

Для реалізації практичної частини дослідження щодо покращення рівня розвитку лідерських якостей здобувачів дошкільної освіти необхідно виділити критерії оцінки з показниками.

Так, когнітивний критерій дозволить виділити рівень розуміння здобувачами дошкільної освіти важливості бути активним, наполегливим, виявляти комунікативні навички, розуміння важливості вміння досягати поставленої мети, взаємодіяти в колективі, вирішувати конфлікти тощо.

З психологічної точки зору лідер вмотивований на досягнення конкретної мети, у контексті нашого дослідження необхідно визначити рівень мотивації здобувачів дошкільної освіти виявляти ініціативу, бажання розпочинати новий вид освітньої діяльності або нову ігрову діяльність, доводити справу до кінця, реалізуючи запланований результат, власним прикладом демонструвати вагомість виконання завдання. Тому виділено мотиваційний критерій.

Вагоме значення для лідера має активність, яка є визначною силою колективу, яка сприяє досягненню певної мети та розв'язувати проблеми і освітні завдання. Відповідно, важливим у нашому дослідженні є виділений діяльнісний критерій.

Таким чином, щоб оцінити результативність запропонованих рекомендацій, сформовано критерії оцінювання лідерських якостей здобувачів дошкільної освіти в ігровій діяльності, які представлені у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2.

Критерії формування лідерських якостей здобувачів дошкільної освіти в ігровій діяльності

Критерій	Показники	Методи
Когнітивний	Розуміння здобувачами дошкільної освіти важливості бути активним, наполегливим, виявляти комунікативні навички, розуміння важливості вміння досягати поставленої мети, взаємодіяти в колективі, вирішувати конфлікти тощо.	Бесіда, діалог
Мотиваційний	Уміння виявляти ініціативу, бажання розпочинати новий	Спостереження у процесі

	вид освітньої діяльності або нову ігрову діяльність, доводити справу до кінця, реалізуючи запланований результат, власним прикладом демонструвати вагомість виконання завдання	ігрової діяльності дітей
Діяльнісний	Активна співпраця з членами гри, створення сюжету	Спостереження у процесі ігрової діяльності дітей

За виділеними критеріями та показниками визначені рівні сформованості лідерських якостей здобувачів дошкільної освіти в ігровій діяльності: високий, середній, низький. Охарактеризуємо їх.

До високого рівня прояву лідерських якостей, відносимо здобувачів дошкільної освіти, у яких простежується наявність розширених усвідомлених знань про лідерство та його компоненти; знання про ігрову компетентність; готовність до взаємодії та знаходження варіантів поліпшення настрою інших учасників групи; бажання та вміння здобувача дошкільної освіти передавати емоції у міміці, жестах, рухах, мові; уміння спілкуватись та співпрацювати у дитячому колективі; прагнення здійснити спільний задум та розтлумачити його; навички ігрової взаємодії; зацікавленість новою діяльністю; творчий підхід до вибору предметів для організації гри.

До середнього рівня прояву лідерських якостей, відносимо здобувачів дошкільної освіти, у яких простежується: не достатньо ґрунтовні та усвідомлені уявлення про лідерство та його компоненти; фрагментарні знання про ігрову компетентність; часткова готовність до взаємодії та

знаходження варіантів поліпшення настрою інших учасників групи; фрагментарні прагнення та деякі вміння здобувача дошкільної освіти передавати емоції в міміці, жестах, рухах, мові; фрагментарну самостійність в процесі ігрової діяльності; вміння спілкуватися та співпрацювати у дитячому колективі, орієнтуються на спільний задум, але не завжди можуть додати нові елементи гри; частково висловлюють свою думку.

До низького рівня прояву лідерських якостей, відносимо здобувачів дошкільної освіти, у яких простежується: неповні і неусвідомлені знання про ініціативність, її характеристики; недостатність уявлень про ігрову активність; не володіють емпатією, не прагнуть спілкуватися та взаємодіяти у колективі; не вміють і не намагаються передати емоційний стан героя; не самостійні у грі і не висловлюють власну думку; не володіють ігровою компетентністю.

Отже, для виділення рівнів сформованості лідерських якостей здобувачів дошкільної освіти в ігровій діяльності, розроблено компоненти та критерії лідерських якостей здобувачів дошкільної освіти, визначили показники та запропонували діагностичні методики для їх аналізу.

Таким чином, за результатами контрольного зрізу здобувачів дошкільної освіти отримано результати в експериментальній (ЕГ) та контрольній (КГ) групах, які представлені у таблиці 2.3. Також було з'ясовано, що частина здобувачів дошкільної освіти бере активну участь в ігровій діяльності, а інша – навпаки, робить це епізодично. При цьому дошкільники першої частини колективу більш активні у всіх видах діяльності, другої – більш стримані.

Таблиця 2.3.

Результати констатувального етапу експерименту у %

Критерій	Рівні					
	Високий		Середній		Низький	
	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
Когнітивний	14	14	60	62	26	24
Мотиваційний	19	19	43	44	38	37
Діяльнісний	15	16	65	65	20	19

Також, було помічено, що поведінка сором'язливих здобувачів дошкільної освіти починала автивізовуватись після успіхів активних дітей.

У процесі спостереження за ігровою діяльністю здобувачів дошкільної освіти було помічено, що значна частина часу у дошкільників йде на обговорення переможців гри, а не на саму ігрову діяльність. Дитина дошкільного віку в ігровій діяльності прагне бути нарівні з однолітками, а також бажає бути кращою та першою у всьому.

А здобувачі дошкільної освіти, котрі неохоче доєднуються до ігрової діяльності, де у них не виходить виконувати якусь роль або функцію, адже це не дає відчуття успіху.

2.2 Зміст роботи щодо розвитку лідерських якостей здобувачів дошкільної освіти в ігровій діяльності

Для поліпшення розвитку лідерських якостей здобувачів дошкільної освіти розроблено систему ігрової діяльності.

Мета: розвиток лідерських якостей дошкільників за допомогою ігрової діяльності.

Завдання:

- виділення напрямів роботи з батьками вихованців з питань розвитку

лідерських якостей здобувачів дошкільної освіти;

- розробка систему занять з використанням ігрової діяльності;
- розвиток навичок спілкування та вияву ігрової активності;
- формування власної самооцінки та оцінки вчинків інших дітей;
- удосконалення рівня самоконтролю та керування емоціями під час ігрової діяльності;
- розвиток мотивації до ігрової діяльності, активності та досягненні високих результатів.

Оцінка результативності розроблених рекомендацій відбувалась за допомогою спостереження за ігровою діяльністю здобувачів дошкільної освіти.

Помічено, що у процесі гри здобувачів дошкільної освіти значна частина часу витрачається не на саму гру, а на перемовини та суперечки між учасниками гри. Цей недолік заважав дошкільникам зацентрувати увагу на пріоритетних питаннях та результатах гри.

Також зазначимо, що дошкільники в процесі гри засмучуються, якщо їх результати виявляються слабшими, ніж у друзів. Здобувач дошкільної освіти хоче бути не лише нарівні зі своїми друзями, але й кращим. Це є одним із показником розвитку лідерських якостей дитини дошкільного віку

Також спостереження засвідчило пасивність дошкільників до ігор, в яких вони наперед відчувають свій програш. Тому слід задуматись над конкретними засобами підвищення мотивації дошкільників у подібних ситуаціях.

Оскільки результати попереднього етапу нашого дослідження показали переважно середній та низький рівень сформованості лідерських якостей здобувачів дошкільної освіти, пропонуємо систему освітньої роботи з розвитку лідерських якостей за допомогою ігрової діяльності у закладах дошкільної освіти.

Методика розвитку лідерських якостей здобувачів дошкільної освіти за допомогою ігрової діяльності здійснюється поетапно. Спочатку

організовується пропедевтична робота: просвітницька взаємодія із батьками дошкільників та вихователями щодо розвитку лідерських якостей.

На другому етапі слід поглибити та розширити знання здобувачів дошкільної освіти про ігрову діяльність та лідерство як вагому якість діяльності.

На третьому етапі потрібним є виконання умов для самостійної організації ігрових вмінь і навичок здобувачів дошкільної освіти, простеження в іграх лідерських якостей, позитивна оцінка педагогом лідерських якостей дошкільників. Освітню роботу слід реалізовувати у кількох напрямках: із педагогами закладу дошкільної освіти, батьками вихованців, здобувачами дошкільної освіти. Опишемо зміст роботи щодо розвитку лідерських якостей дітей дошкільного віку за допомогою ігрової діяльності.

На першому – пропедевтичному етапі можливе розв’язання завдань просвітницької роботи з батьками дітей дошкільного віку. Актуальним буде проведення консультацій «Особистість моєї дитини»; бесіди: «Гра-розвиток дошкільника», «Довірливі відносини з дитиною», «Іграшка для дошкільника»; мозковий штурм «Батьківська підтримка»; розв’язання проблемних ситуацій, моделювання поведінки дитини.

Також доцільно організувати консультативні зустрічі з вихователями закладу дошкільної освіти з питань розвитку лідерських якостей дітей. Доцільно використовувати індивідуальні бесіди та колективні наради з вибору методів і прийомів виховної роботи відповідно до плану роботи педагога; ділові ігри «Лідерські якості дошкільника».

У роботі зі здобувачами дошкільної освіти слід акцентувати увагу на організації динамічного ігрового середовища, позитивної атмосфери в дитячому колективі. Доречним також буде створення локації емоційного комфорту «Мій настрій», «Захоплення дітей», де дошкільники зможуть використовувати значки емоцій, іграми для розвитку емоційного інтелекту.

Дошкільникам пропонують ігри для розвитку емоційного інтелекту «Вгадай емоцію», «Намалюй свій настрій», «Мій настрій». Такі ігри є дієвими для закріплення знань дошкільників про різні емоційні вияви.

У групі вихователь також створює локацію ігрової діяльності, оснащений іграшками, атрибутами, картами потрібними для організацій ігор дітей, різних ігрових сюжетів.

На другому етапі, слід організувати роботу з батьками здобувачів дошкільної освіти. Методами та формами розвитку лідерських якостей дошкільників у родині є: бесіди, перегляд та обговорення відеофрагментів, обговорення дитячої художньої літератури, майстер-класи «Гра у житті дитини».

У роботі з педагогами доцільним є вирішення завдань: розширення тем ігрової діяльності дошкільників, розвиток умінь вихователя інтегрувати гру у освітній процес, розвиток уміння використовувати методи розвитку лідерських якостей здобувачів дошкільної освіти на різних етапах ігрової діяльності.

З цією метою для вихователів пропонуємо:

- майстер-клас «Педагогічний супровід ігрової діяльності дошкільників»;
- семінар-практикум: «Гра - засіб розвитку лідерських якостей здобувачів дошкільної освіти».

У роботі з дошкільниками на другому етапі роботи слід спрогнозувати розширення знань дошкільників про лідерство, емоції людей, правила спільної гри у колективі, комунікативні навички, способи врахування інтересів і прагнень кожного учасника ігрової діяльності; інформацію про базову якість – лідерство.

Для вирішення означених завдань доцільно використовувати такі методи: читання художньої літератури, бесіди з ігровим персонажем, вирішення проблемних ситуацій, малювання з обговоренням, організація

ігор і вправ, побудова розповідей за схемами, складання казок.

З дітьми, високого рівня сформованості лідерських якостей доцільно організувати додаткову освітню роботу. Вона була зумовлена поведінкою більш активних здобувачів дошкільної освіти. Пропонує використовувати такі методи: когнітивний критерій: бесіда, етюд, вирішення проблемних ситуацій, придумування власних казок; ігрові вправи; мотиваційний критерій : зміна ролей під час гри (з головної на другорядну), зміна сюжету гри; вирішення проблемних ситуацій.

З дітьми дошкільного віку низького рівня сформованості лідерських якостей слід використовувати такі методи і прийоми: додавати в ігрову діяльність доступну й цікаву роль для дошкільника, спонукати членів діяльності підтримувати один одного, реалізація ситуацій успіху. Ефективними будуть бесіди за змістом ролей; розігрування сюжетів; вирішення проблемних ігрових ситуацій «Як долучитись до гри?», «Моя роль в ігровій діяльності».

На третьому етапі пропонуємо організувати роботу щодо партнерської взаємодії дошкільників та їх батьків в ігровій діяльності. На зазначеному етапі дошкільникам слід дати можливість самостійно організувати ігрову діяльність, демонструючи здобуті комунікативні навички, ігрову компетентність, лідерство та самостійність.

У роботі з батьками пропонуємо використати фотоконкурс «Граємо разом», що допоможе батькам вихованців представити улюблені ігри своїх дітей, обговорити способи супроводу таких ігор.

Цікавим є організація сімейного свята «Світ гри». У процесі зазначеного свята батьки долучаються до ігрової діяльності дошкільників, можуть брати участь у вікторинах. Така ігрова діяльність батьків і здобувачів дошкільної освіти впливає на стосунки у родині, емоційний мікроклімат кожної сім'ї, довірливості взаємин.

У роботі з вихователями закладу дошкільної освіти здійснювалось

мотивування їх до використання методів, розвитку лідерських якостей дітей дошкільного віку, що стимулюють дітей до створення нових компонентів гри. Лідерські якості дітей педагоги підтримували використовуючи прийоми заохочення та схвалення, підтримки.

Отже, пропоновану систему роботи з розвитку лідерських якостей здобувачів дошкільної освіти за допомогою гри рекомендуємо здійснювати у три етапи. На першому - створення динамічного ігрового середовища. На другому етапі – поглибленню знань про лідерство та норми комунікації. На третьому етапі - взаємодія між дорослими та дошкільниками під час ігрової діяльності.

2.3. Результати дослідно-експериментального дослідження

Оскільки у здобувачів дошкільної освіти ігрова діяльність є головною та найдоступнішою для них формою здобуття знань, то розвиток лідерських якостей засобом ігрової діяльності є результативним та логічним. Правила ігрової взаємодії дошкільники сприймають легко, на відміну від будь-якого прохання дорослого. Тому дотримання здобувачами дошкільної освіти правил ігор сприяє розвитку волі, витримки, свідомих кроків до позитивного результату. Також правила будь-якої ігрової діяльності допомагають організувати дисципліну у дитячому колективі.

У ході дослідно-експериментальної роботи зауважимо, що поведінка дошкільників в ігровій діяльності індивідуальна та залежить від дитячого життєвого досвіду. Дошкільник закріплює та удосконалює власні знання про події та варіанти поведінки, на практиці з перевіркою їх результативності. Також, у дитини удосконалюється спостережливість, активність, кмітливість, комунікабельність, аналітичні здібності.

Таким чином, в процесі ігрової діяльності розвиваються лідерські та інші особистісні якості здобувача дошкільної освіти, які необхідні для успішної соціалізації.

У ході дослідно-експериментальної роботи виділено головні типи

ігрової діяльності дошкільників, які сприяють розвитку лідерських якостей. Більш детально представлені у таблиці 2.4.

Таблиця 2.4.

Типи ігрової діяльності, що сприяють розвитку лідерських якостей здобувачів дошкільної освіти

Вид ігрової діяльності	Характеристика
Соціальні ролі	Дає можливість дошкільнику програти конкретний образ та слідувати його правилам; виявити індивідуальність, творчість, зосередити увагу колективу на собі.
Робота в команді	Дає можливість виділитися серед учасників колективу власними здібностями: творчими, комунікативними, інтелектуальними, створюючи певне відношення до себе інших, що демонструє результат.
Імпровізація	Дає можливість розвивати особистісні навички презентації себе, самореалізацію дитини, навички вирішення поставлених завдань.
Обмін досвідом	Дає можливість здобувачу дошкільної освіти використовувати свій життєвий досвід з розв'язання конкретних ігрових ситуацій, продемонструвати результати вирішення ситуацій.
Комунікація	Дає можливість розвивати комунікативні навички та сприяти соціалізації дитини дошкільного віку та її адаптації у новому колективі.

Приклади всіх видів ігрової діяльності представлені у додатку В.

Після здійсненої роботи з розвитку лідерських якостей здобувачів дошкільної освіти за допомогою ігрової діяльності проведено контрольне діагностування дошкільників у контрольній та експериментальній групах. Результати представлено у таблиці 2.5.

Таблиця 2.5.

Результати контрольного етапу дослідження

Критерій	Рівні					
	Високий		Середній		Низький	
	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
Когнітивний	28	16	64	64	8	20
Мотиваційний	30	20	51	45	19	35
Діяльнісний	28	18	68	66	4	16

Отже, статистичні дані засвідчують позитивну динаміку в експериментальній групі та що збільшення відсотка дошкільників з високим рівнем сформованості лідерських якостей та зменшення низького рівня.

Динаміка змін розвитку лідерських якостей здобувачів дошкільної освіти в ігровій діяльності на констатувальному та контрольному етапах дослідження представлена у таблиці 2.6.

Таблиця 2.6.

**Динаміка змін розвитку лідерських якостей здобувачів
дошкільної освіти в ігровій діяльності на констатувальному та
контрольному етапах дослідження у %**

Критерій	Рівні											
	Високий				Середній				Низький			
	ЕГ		КГ		ЕГ		КГ		ЕГ	КГ		
	Констатувальний етап	Контрольний етап	Констатувальний етап	Контрольний етап	Констатувальний етап	Контрольний етап	Констатувальний етап	Контрольний етап	Констатувальний етап	Контрольний етап		
Діяльнісний	15	28	16	18	65	68	65	66	20	4	19	16
Мотиваційний	19	30	19	20	43	51	44	45	38	19	37	35
Когнітивний	14	28	14	16	60	65	62	64	26	8	24	20

Також здійснене повторне анкетування педагогів та батьків вихованців.
Результати анкетування представлені на рис 2.1.

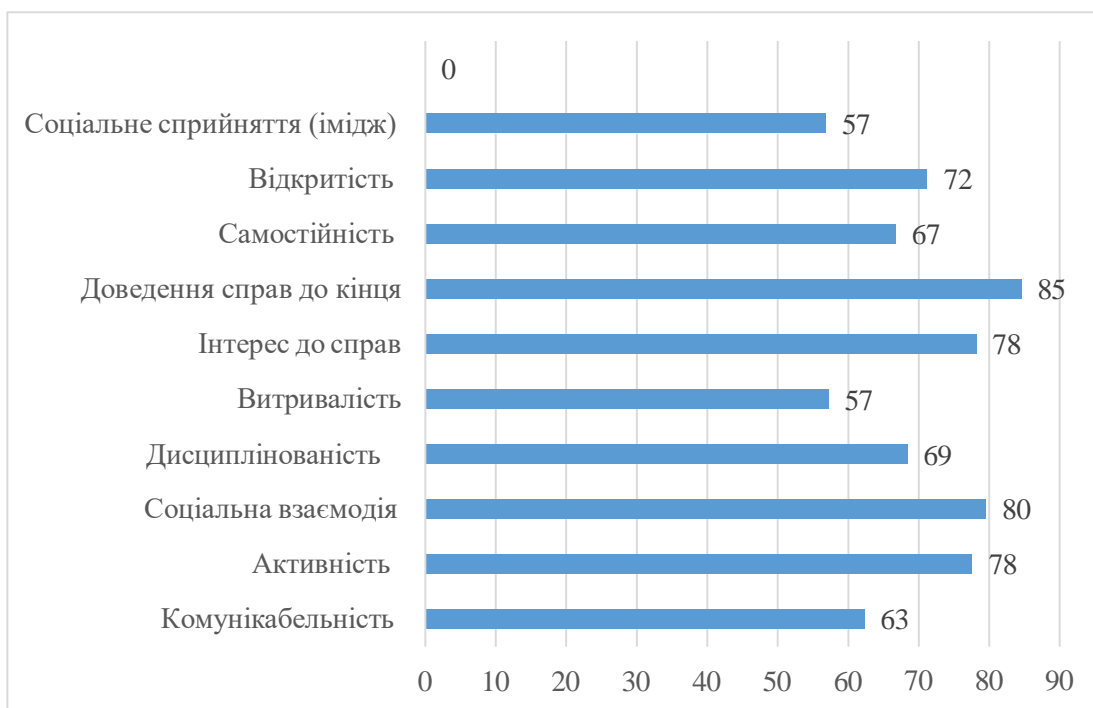

Рис.2.1. Результати повторного опитування батьків і педагогів закладу дошкільної освіти

Таким чином, з результатів можна зазначити, що по всім виділеним лідерським якостям здобувачів дошкільної освіти є значна позитивна динаміка у експериментальній групі. Це свідчить про ефективність комплексу вправ з розвитку лідерських якостей здобувачів дошкільної освіти.

ВИСНОВКИ

Відповідно до завдань дослідження, можна зробити такі загальні висновки:

1. Лідера можна назвати людиною, яка здатна об'єднувати інших заради досягнення конкретної спільної мети колективу, а лідерство – як вміння впливати на людей, навіть без наявності формального статусу або дозволу. Лідерство є природним процесом у соціальному колективі, що ґрунтується на впливі власного авторитету конкретного індивіда на поведінку інших учасників соціальної групи.

У наукових дослідження можна виокремити думку, що лідер – це керівник групи. Але численні роботи переконують, що як правило це не одна й та ж людина. Аналіз наукових досліджень засвідчив, що не кожен керівник може стати лідером, і з іншого боку – не кожен лідер виконує обов'язки керівника.

Специфічні лідерські якості є індикаторами лідерських здібностей: організаторські вміння; здатність до дієвого впливу; вміння брати відповідальність за діяльність усієї групи на себе.

2. Розвиток лідерських якостей є одним із головних аспектів становлення здобувача дошкільної освіти, що впевнений у власних силах, володіє комунікативними навичками та вміннями досягати позитивних результатів. Такі основи визначені Базовим компонентом дошкільної освіти.

У дошкільному віці здійснюється активний розвиток дитини, інтенсивно формуються якості, на які дошкільник буде спиратися в подальшому житті. Це стосується й лідерських якостей: витримка, наполегливість, дисциплінованість, завзятість, самостійність, рішучість і відповідальність. Виділені якості допомагають здобувачу освіти ще у дошкільному дитинстві відповідати за власні вчинки та поведінку, допомагають навчитися самостійно керувати своїм життям.

У дошкільному віці зазначені якості є неусвідомлюваними самим дошкільником. Адже, в цей період здійснюється інтенсивний виховний

процес, здебільшого результати залежать від оточення (вихователі, батьки, однолітки тощо). Тому вагомою у дошкільному періоді є підтримка, заохочення, позитивний емоційний відгук з боку вихователів, батьків, членів родини. У процесі варіативних ігор у здобувачів дошкільної освіти можуть розвиватись: відповідальність, організаторські здібності, вміння домовлятися, наполегливість, успішність у пізнавальній діяльності, вміння встановлювати правила гри.

Говорячи про здобувачів дошкільної освіти, важливо розуміти, що риси лідера-дорослого відрізняються від тих рис, якими має володіти дитина дошкільного віку. Наприклад, занадто бурхлива активність дошкільника може непокоїти дорослих і не сприяти досягненню бажаного соціального результату. Тому лідер у колективі дітей дошкільного віку – це дитина, яка має значні результати у навчальній діяльності, є прикладом для наслідування та отримує позитивну оцінку від дорослих.

Отже, лідерські якості є основою успіху здобувача дошкільної освіти в соціумі, тому їх розвиток важливий для організації освітнього процесу в закладах дошкільної освіти, що сприяє гармонійному розвитку потрібних соціально важливих особистісних якостей кожного дошкільника.

3. Для реалізації практичної частини дослідження щодо покращення рівня розвитку лідерських якостей здобувачів дошкільної освіти необхідно виділити критерії оцінки з показниками.

Так, когнітивний критерій дозволить виділити рівень розуміння здобувачами дошкільної освіти важливості бути активним, наполегливим, виявляти комунікативні навички, розуміння важливості вміння досягати поставленої мети, взаємодіяти в колективі, вирішувати конфлікти тощо.

З психологічної точки зору лідер вмотивований на досягнення конкретної мети, у контексті нашого дослідження необхідно визначити рівень мотивації здобувачів дошкільної освіти виявляти ініціативу, бажання розпочинати новий вид освітньої діяльності або нову ігрову діяльність, доводити справу до кінця, реалізуючи запланований результат, власним прикладом демонструвати вагомість виконання завдання. Тому виділено

мотиваційний критерій.

Вагоме значення для лідера має активність, яка є визначною силою колективу, яка сприяє досягненню певної мети та розв'язувати проблеми і освітні завдання. Відповідно, важливим у нашому дослідженні є виділений діяльнісний критерій.

За виділеними критеріями та показниками визначені рівні сформованості лідерських якостей здобувачів дошкільної освіти в ігровій діяльності: високий, середній, низький.

4. За результатами контрольного зрізу здобувачів дошкільної освіти з'ясовано, що частина здобувачів дошкільної освіти бере активну участь в ігровій діяльності, а інша – навпаки, робить це епізодично. При цьому дошкільники першої частини колективу більш активні у всіх видах діяльності, другої – більш стримані. Також, було помічено, що поведінка сором'язливих здобувачів дошкільної освіти починала активізовуватись після успіхів активних дітей. У процесі спостереження за ігровою діяльністю здобувачів дошкільної освіти було помічено, що значна частина часу у дошкільників йде на обговорення переможців гри, а не на саму ігрову діяльність. Дитина дошкільного віку в ігровій діяльності прагне бути нарівні з однолітками, а також бажає бути кращою та першою у всьому.

Статистичні дані засвідчують позитивну динаміку в експериментальній групі та що збільшення відсотка дошкільників з високим рівнем сформованості лідерських якостей та зменшення низького рівня.

Як бачимо, після організації комплексу ігрової діяльності серед головних лідерських якостей здобувачів дошкільної освіти експериментальної групи комунікабельність розвинута на 63%, активність – на 78%, соціальна взаємодія – на 80%, дисциплінованість – на 69%, витривалість – на 57%, інтерес до справи – на 78%, доведення справ до кінця – на 85%, самостійність – на 67%, відкритість – на 72% та соціальне сприйняття – на 57%.

Таким чином, з результатів можна зазначити, що по всім виділеним лідерським якостям здобувачів дошкільної освіти є значна позитивна

динаміка у експериментальній групі. Це свідчить про ефективність комплексу вправ з розвитку лідерських якостей здобувачів дошкільної освіти.

Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо у розробці рекомендацій для партнерської взаємодії закладу дошкільної освіти та сімей дошкільників щодо розвитку лідерських якостей в ігровій діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баєва О. Біологічні основи влади і лідерства. Персонал. 2006. № 12. С. 67-72.
2. Безсонова О. К. Дефініційний аналіз поняття «лідерський потенціал дошкільника». Гуманізація навчально-виховного процесу. 2020. №1. С.17-25. DOI: [https://doi.org/10.31865/2077-1827.1\(99\)2020.198089](https://doi.org/10.31865/2077-1827.1(99)2020.198089)
3. Беленька Г., Гавриш Н., Васильєва С., Маршицька В., Нечай С., Орлова Г., Шкляр Н. Виховуємо базові якості особистості старшого дошкільника в умовах ДНЗ: методичний посібник. Харків: Мадрид. 2016. 239 с.
4. Білан О. І. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкільня» / О. І. Білан, Л. М. Возна, О. Л. Максименко та ін. Тернопіль: Мандрівець, 2017. 264 с.
5. Богуш А. М. Комплексна освітня програма для дошкільних навчальних закладів «Світ дитинства». Тернопіль: Мандрівець, 2014. 201 с.
6. Вітаю, театре!. Парціальна програма (для дітей старшого дошкільного віку) (авт. Макаренко Л.В.), затверджена МОН України (Лист ІМЗО від 13.11.2019 №22.1/12-Г-1068)
7. Войцихова А. Виховуємо лідерів: Програма спецкурсу «Розвиток комунікативних та організаторських здібностей». Психологічна газета. 2006. 14 липня (62). С. 26-29.
8. Волинець К.І., Волинець Ю.О., Стаднік Н.В. Формування лідерських якостей майбутнього дошкільного педагога в умовах євроінтеграції: теоретичний аспект. Молодий вчений. 2017. № 10.2 (50.2). Жовтень. С.14-17.
9. Гавриш Н. Зручні та незалежні або як виховати лідера? URL: <https://www.pedrada.com.ua/article/1339-zruchn-chi-nezalejn-abo-yak-vihovati-ldera>
10. Гавриш Н. Лідерство в дошкільному дитинстві: чи варто виховувати лідерство змалку?»: шостий вебінар проєкту «Підвищення якості дошкільної освіти в Україні» (02.03.2020 р.). URL:

<http://knowledge.org.ua/uk/liderstvo-v-doshkilnomu-ditinstvi-chi-varto-vihovuvati-liderstvo-zmalku-shostij-vebinar-proie>.

11. Гавриш Н., Безсонова О., Безрукова О., Воронов В. Лідер живе у кожному. Парціальна програма для ЗДО по формуванню лідерського потенціалу дітей дошкільного віку. 2020. URL: <https://kids-program.mr-leader.com/sites/default/files/2.pdf>

12. Гармаш С. А., Гашутіна О. Е. Лідерські якості особистості керівника як запорука успіху. Управління інноваційними проєктами та об'єктами інтелектуальної власності. 2009. С. 37-44.

13. Гойдош Н. Сутність поняття «ініціативність» у психолого-педагогічній літературі. Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»: збірник наукових праць. Переяслав-Хмельницький, 2012. № 24. С. 78-84. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/gvprkhdpi/2012_24/78_83.pdf

14. Гончарук Н., Сурай І. Лідерство як якісна характеристика особистості чи інституції. Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. 2010. № 3. С. 5-13.

15. Грищенко І. М. Лідерство як феномен управління групою. 2016, 254с.

16. Гріднева О.М. Ігрові технології як засіб формування соціальної компетентності старших дошкільників. URL: <http://refs.in.ua/igrovi-tehnologiyi-yak-zasib-formuvannyasocialenoyikompetent.html>

17. Демченко О.П., Казьмірчук Н.С., Комарівська Н.О. Лідерство в структурі соціальної обдарованості. Освітнє лідерство: від теорії до практики: монографія / авт. кол. ; за наук. ред. В. Р. Міляєвої; Київський університет імені Бориса Грінченка. Київ ; Кривий Ріг : Вид. Р. А. Козлов, 2021. С.72-87. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/36659>.

18. Ємельянова М. Н. Погляд педагогів на розвиток лідерського потенціалу. Управління дошкільним освітнім закладом. 2009. № 7. С. 112-123.

19. Зубрицька-Макота І. В., Коваль О. С. Формування комунікативних і лідерських якостей керівника. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2014. № 2. С.116-120.

20. Іванова В. В. Проблема лідерства в колективі дітей дошкільного віку. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Педагогіка, соціальна робота. 2014. Вип. 32. С. 78-81. Інвестиції: практика та досвід. 2015. № 10. С. 116-119.

21. Іноземцева В. Ю. Формування лідерських якостей у обдарованих дітей. Освіта та розвиток обдарованої особистості. 2017. № 7-8. С. 38-41.

22. Калуська Л. В. Комплексна програма розвитку, навчання та виховання дітей дошкільного віку «Соняшник». Тернопіль: Мандрівець, 2017. 144 с.

23. Козир Р. І. Формування лідерських якостей у старших дошкільників процесі ігрової діяльності : досвід роботи ЗДО комбінованого типа «Дружнасімейка» Запорізької міської ради Запорізької області.

URL:<https://www.docdroid.net/1Hd41lb/dosvid-formuvannya-liderskix-yakostei-u-ditei-doskilnogo-viku-pdf>.

24. Козир Р. І. Формування лідерських якостей у старших дошкільників в процесі ігрової діяльності. Методична розробка. URL: <https://www.docdroid.net/1Hd41lb/dosvid-formuvannya-liderskix-yakostei-u-ditei-doskilnogo-viku-pdf#page=53>

25. Кононко О. Л. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» (нова редакція). У 2-х ч. Ч.ІІ. Від трьох до шести (семи) років. Київ: ТОВ МЦФЕР-Україна, 2019. 452 с.

26. Крутій К. Л. Дитина в дошкільні роки : комплексна додаткова освітня програма. Запоріжжя: ТОВ «ЛПС» ЛТД, 2016. 160 с.

27. Кушнірюк В. К. Лідерство і керівництво як основні категорії менеджменту: тотожність чи відмінність. 2010. URL:<http://www>.

nauka.com/16_ADEN_2010/Economics/68323.doc.htm

28. Логунова М. М. Соціально-психологічні аспекти управлінської діяльності. Київ : Вид-во, 2006. 256 с.

29. Лук'янова Л. Б., Андрощук І. М., Баніт О. В. Теоретичні і практичні аспекти розвитку лідерських якостей у топ-менеджменту у вітчизняній науці і практиці. Вісник післядипломної освіти. Педагогічні науки. 2019. Вип. 8(37). С. 89-108.

30. Мельник Н. І., Мельник М. А. Особливості формування лідерських якостей у дітей старшого дошкільного віку. Актуальні проблеми педагогіки, психології та професійної освіти. 2018. № 1. С. 3-7.

31. Мельник Н.І., Мельник М.А., Особливості формування лідерських якостей у дітей старшого дошкільного віку. Актуальні проблеми педагогіки, психології та професійної освіти. 2018. С. 3-7. URL: <http://journals.uran.ua/apppfo>.

32. Мітлош А. В. Тренінг розвитку лідерської обдарованості. Обдарована дитина. 2010. № 4. С. 33-39.

33. Новіков Б. В. Лідерство, стилі керівництва. Київ, 2004. С. 308-356.

34. Огнев'юк В. О. Освітня програма для дітей від 2 до 7 років «Дитина». Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка. 2020. 304 с.

35. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія: навч. посіб. Київ : Академвидав, 2005. 448 с.

36. Піроженко Т. О. Програма розвитку дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт». / Н. В. Гавриш, Т. О. Піроженко, О. Ю. Хартман, А. С. Шевчук, О. С. Рогозянський. Тернопіль: Мандрівець, 2017. 104 с.

37. Про дошкільну освіту. Закон України № 2628-III від 11.07.2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text>.

38. Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти). Наказ МОН України № 33 від 12.01.2021 р.

URL https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf

39. Сергеева Н. П. Формування лідерських якостей у молодших школярів. Всеосвіта. URL: <https://vseosvita.ua/library/formuvanna-liderskih-akostej-u-molodsih-skolariv-29342.html>

40. Тихомирова О. Виховання лідера. Шкільний світ. 2009. Вип. 8, С. 19-23.

41. Черкашина М. В. Лідерство як провідне явище сучасного світового середовища. Вісник економіки транспорту і промисловості. 2018. № 61. С. 197-203.

42. Штанько Н. А. Лідерство як соціально-психологічний феномен. Юридична психологія та педагогіка. 2013. № 2. С. 50-61.

43. Ягоднікова В. В. Формування лідерських якостей старшокласників в особистісно орієнтованому виховному процесі загальноосвітньої школи : дис.... канд. пед. наук : 13.00.07. Одеса: Південноукраїнський державний педагогічний університет ім. К.Д.Ушинського, 2005. 190 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Опитувальник для батьків щодо виявлення лідерських якостей дітей

Шановні батьки!

Прошу Вас відповісти на наступні питання стосовно поведінки Вашої дитини вдома та з оточуючими поза закладом дошкільної освіти, які допоможуть сформуванню уявлення про розвиток лідерських якостей Вашої дитини.

1. Як часто Ваша дитина проявляє активність у спілкуванні (першою починає розмову)?

А) дуже часто, майже постійно; Б) час від часу;

В) іноді;

Г) майже ніколи.

2. Як часто Ваша дитина проявляє активність у допомозі по дому? А) дуже часто, майже постійно;

Б) час від часу; В) іноді;

Г) майже ніколи.

3. Чи знайомиться Ваша дитина першою на дитячому майданчику з іншими дітьми?

А) дуже часто, майже постійно; Б) час від часу;

В) іноді;

Г) майже ніколи.

4. Чи проявляє Ваша дитина самостійність і дисциплінованість у прибиранні іграшок на місце, свого посуду, ліжка тощо.

А) дуже часто, майже постійно; Б) час від часу;

В) іноді;

Г) майже ніколи.

5. Чи помічали Ви ознаки витримки у Вашої дитини у різних життєвих ситуаціях?

А) дуже часто, майже постійно; Б) час від часу;

В) іноді;

Г) майже ніколи.

6. Як часто Ваша дитина береться за нові справи з інтересом та завзятістю?

А) дуже часто, майже постійно; Б) час від часу;

В) іноді;

Г) майже ніколи.

7. Чи виправляє Ваша дитина свої помилки чи недороблені справи, якщо Ви на них вкажете?

А) дуже часто, майже постійно; Б) час від часу;

В) іноді;

Г) майже ніколи.

8. Як часто Ваша дитина намагається робити доручені їй справи самостійно, без Вашої допомоги?

А) дуже часто, майже постійно; Б) час від часу;

В) іноді;

Г) майже ніколи.

9. Чи любить Ваша дитина розповідати Вам про добрі справи, які вона зробила?

А) дуже часто, майже постійно; Б) час від часу;

В) іноді;

Г) майже ніколи.

10. Чи легко Ваша дитина входить у новий дитячий колектив, приймається іншими дітьми?

А) дуже легко і швидко;

Б) легко, іноді з труднощами; В) частіше за все з труднощами; Г) важко.

Дякуємо Вам за відповіді!

**Опитувальник для вихователів щодо виявлення лідерських
якостей дітей старшої групи**

Шановний вихователі!

Прошу Вас відповісти на наступні питання стосовно поведінки кожної конкретної дитини в закладі дошкільної освіти, які допоможуть сформувати уявлення про розвиток лідерських якостей даної дитини.

1. Як часто дитина проявляє активність у спілкуванні (першою починає розмову)?

А) дуже часто, майже постійно; Б) час від часу;

В) іноді;

Г) майже ніколи.

2. Як часто дитина проявляє активність у допомозі вам в межах закладу?

А) дуже часто, майже постійно;

Б) час від часу; В) іноді;

Г) майже ніколи.

3. Чи знайомиться дитина першою на дитячому майданчику з іншими дітьми?

А) дуже часто, майже постійно; Б) час від часу;

В) іноді;

Г) майже ніколи.

4. Чи проявляє дитина самостійність і дисциплінованість у прибиранні іграшок на місце, свого посуду, ліжка тощо.

А) дуже часто, майже постійно; Б) час від часу;

В) іноді;

Г) майже ніколи.

5. Чи помічали Ви ознаки витримки у дитини у різних ситуаціях, що виникали під час її перебування в закладі?

А) дуже часто, майже постійно; Б) час від часу;

В) іноді;

Г) майже ніколи.

6. Як часто дитина береться за нові справи з інтересом та завзятістю? А) дуже часто, майже постійно;

Б) час від часу; В) іноді;

Г) майже ніколи.

7. Чи виправляє дитина свої помилки чи недороблені справи, якщо Ви на них вкажете?

А) дуже часто, майже постійно; Б) час від часу;

В) іноді;

Г) майже ніколи.

8. Як часто дитина намагається робити доручені їй справи самостійно, без Вашої допомоги?

А) дуже часто, майже постійно; Б) час від часу;

В) іноді;

Г) майже ніколи.

9. Чи любить дитина розповідати Вам про добрі справи, які вона зробила?

А) дуже часто, майже постійно; Б) час від часу;

В) іноді;

Г) майже ніколи.

10. Чи легко дитина приймається іншими дітьми? А) дуже легко і швидко;

Б) легко, іноді з труднощами; В) частіше за все з труднощами; Г) важко.

Дякуємо Вам за відповіді!

Ігри для розвитку лідерських якостей дошкільників

Гра «Посудина сліз».

Подивіться, у нас на шляху з'явилася якась посудина, та це ж «Посудина сліз». У житті бувають випадки, коли люди плачуть не тільки від горя і печалі, а й від радості.

Давайте зробимо маленьке диво: звільнимо посудину сумних сліз і наповнимо посудину «сльозами радості».

Вставайте ланцюжком, я буду наливати воду з посудини «сльоз печалі», потім будемо передавати стаканчик зі сльозами, намагаючись не пролити ні краплі, і наповнимо посудину «сльозами радості».

Воду з посудини в склянку вихователь сам наливає, а діти передають один одному і посміхаються. Остання дитина переливає воду в яскраву посудину і повертає стаканчик по ланцюжку назад.

Вихователь: Ось посудина зі сльозами радості! Молодці, діти, що ви такі радісні і у вас гарний настрій.

Гра «Знайди собі друга».

Кожна дитина по черзі дістає те, що лежить в «Чарівному мішечку».

Це половинки кола. Потрібно скласти коло з двох половинок одного кольору, знайти собі пару.

Вихователь: Вашим парам треба буде виконати наступні завдання. Будьте уважні! Скажіть, а друзі діляться іграшками?

Відповіді дітей.

Вихователь: Вам потрібно виконати завдання: правильно і швидко зібрати розрізну картинку. Це завдання вам допоможе виконати вміння домовлятися, працювати разом, якщо треба, то поступатися.

Вихователь: Молодці! Я бачу, що ви дуже - дуже дружні. Діти сідають на стільці.

Вихователь: Діти, є такий вислів: «Друзі не розлий вода».

Пояснення вихователя: Так кажуть про друзів, які завжди поруч, разом, готові прийти на допомогу і підтримати один одного.

А тепер давайте згадаємо з вами казки, в яких герої були друзями?

Діти: «Троє поросят», «Кіт, півень і лисиця», «Ріпка», «Рукавичка», «Бременські музиканти»

Вихователь: Діти, вам подобається коли світить сонечко? А ось і сонечко. Тільки чогось не вистачає у нашого сонечка? Правильно, промінчиків! Ось зараз ми з вами і

прикрасимо наше сонце промінчиками — долоньками. Кожна пара домовляється між собою, у кого буде помаранчевий, а у кого жовтий промінчик. Домовтеся між собою, хто який промінчик вибере.

На столах заготовки долоньок з кольорового паперу — жовтого і помаранчевого кольору.

Діти приклеюють долоньки на сонячне коло. Вихователь:

Наскільки яскравіше стало в групі! Яке сонечко у нас вийшло?

Діти: Веселе, добре, яскраве, променисте, щасливе, гаряче, радісне.

Діти всі разом з сонечком стають в коло.

Вихователь: Ви молодці! Ви показали, як повинні поводитися справжні друзі. А як ви себе вели по відношенню один до одного?

Діти: Ми разом виконували завдання, вміли домовлятися між собою.

Вихователь: Ви розумні, добрі, дружні діти. Молодці! А тепер всі візьмемося за руки і посміхнемося один одному.

Всі разом скажемо: Ми друзі!

Дидактична гра «В якому вчинку живе добро».

Діти визначають вчинок і піднімають картку з хмаринкою або сонечком.

Вихователь: – Якщо я називаю поганий вчинок, ви піднімаєте картку з хмаринкою, якщо добрий – з сонечком.

- Допомогати другові в біді
- Когось образити
- Захистити слабкого
- Когось обдурити
- Ділитись тим, що маєш
- Не слухатися старших
- Вихвалитися перед кимось
- Радіти з чужої біди
- Співчувати, якщо з кимось сталося нещастя
- Дразнитись
- Ображатись через дрібниці
- Пробачати і просити пробачення, якщо когось образив
- Поважати інших
- Ви справились із цим завданням. Ще одна пелюстка з'явилась на квітці.

Гра «Встаньте всі, хто...».

Мета: розвиток уваги, спостережливості; продовження групового знайомства.

Ведучий дає завдання: «Встаньте всі, хто...» - любить бігати, радіє гарній погоді, має молодшу сестру, любить дарувати квіти, у кого в одязі є жовтий колір, рожевий, синій; у кого гарний настрій тощо. При бажанні роль ведучого можуть виконувати діти.

Обговорення.

Вихователь: Зараз ми подивимося, хто у нас в групі виявився найуважнішим. Хто з дітей запам'ятав, хто у нас в групі любить солодке? У кого є молодша сестра? (тощо)

Відповіді дітей.

Пластичний етюд «Сонечко».

Вихователь: Від ласкавих імен стало тепло, як від сонечка. Давайте ми всі спробуємо перетворитися в сонечко й зігріємо один одного.

Щодня сходить Сонце, щоб обігріти всю землю. Всі раді Сонечку! Але поки що воно спить. Ніч закінчується. Сторож-Місяць пішов відпочивати й постукав до Сонечка, щоб воно прокидалося.

А Сонечко солодко спить. Почуло, що у двері постукали. Відкрило свої очі, а на вулиці темно. Не хочеться вставати. Сонечко позіхнуло й знову закрило свої оченята. Але час не чекає. Треба будити Землю. Сонечко потягнулося й підвелось з ліжка.

Умило очі, ротик, щічки. Взяло гребінець і розчесало своє золоте волосся-проміннячко. Промінці яскраво засяяли. Сонечко поправило свій одяг і вийшло на небо. Вдихнуло свіже повітря й посміхнулося всім.

Етюд «Ось він який!»

Мета: тренування й розвиток виразності жесту.

Дитина має без слів розповісти про розміри й форму добре відомих їй предметів. Вона відтворює виразні жести, які характеризують предмет:

маленький, великий, загострений, великий, круглий, дрібний, чотирикутний, довгий, короткий.

Вправа «Настрій».

Діти сидять півколом. Діти по черзі виходять і жестами, мімікою показують свій настрій.

Діти відгадують настрій дитини.

(Якщо дитина зобразила сумний настрій, то його настрій поміщають в «мішок смутку»).

Вправа «Як ти почуваєшся?»

Мета: розвиток уважності, вміння відчувати настрій іншого.

Вправа виконується по колу. Кожна дитина уважно дивиться на свого сусіда ліворуч і намагається здогадатися, як той себе почуває, потім розповідає про це. Дитина, стан якої описується, слухає й потім погоджується зі сказаним або не погоджується, доповнює.

Вправа «Опиши друга»

Мета: розвиток уважності й уміння описувати побачене.

Вправа виконується в парах (одночасно всіма учасниками). Діти стоять спиною один до одного й по черзі описують зачіску, одяг і обличчя свого партнера. Потім опис порівнюється з оригіналом і робиться висновок про те, наскільки дитина була точна.

Пара:Поля-Маша

Поля:Це Маша. У неї світле волосся, зібране в хвостик. Маша одягнена в рожеву кофтинку з блискучим малюнком та сіреньку спідничку. У Маші гарний настрій.

Маша: Це Поля. У неї світле довге волосся. Сьогодні у Полі зачіска-колосок. Поля одягнена в білу кофтинку та синій сарафан. Поля- красива дівчинка, у неї гарна посмішка.

Гра «Що змінилося?»

Мета: розвиток уважності й спостережливості, необхідних для

ефективного спілкування.

Хід гри

Кожна дитина по черзі стає ведучим. Ведучий виходить з кімнати. За цей час у групі щось змінюється в одязі, зачісці дітей, хтось може пересісти на інше місце (але не більше двох-трьох змін). Всі зроблені зміни повинні бути видимі. Завдання ведучого, правильно назвати зміни, що відбулися.

Вправа «Давайте познайомимся».

Вправа проводиться в колі. Кожний учасник називає своє ім'я (якщо хоче, то щось розповідає про себе, про своє ім'я).

Вправа «Давайте привітаємося».

Вправа продовжує знайомство, створює психологічно невимушену атмосферу. На початку вправи говоримо про різні способи вітання, реально існуючі й жартівливі.

Вихователь: Діти, подумайте, як можна привітатися?

Діти: Можна сказати «доброго дня», «здрастуйте», «привіт».

Дітям пропонується привітатися плечем, спиною, рукою, носом, щокою, запропонувати свій власний незвичайний спосіб вітання для сьогоднішнього заняття й так привітатися.

Гра «Знайди друга»

Завдання дітей: знайти другу половинку і з тим, у кого вона знаходиться, утворити пару. Коли пари сформовані, діти приступають до привітання:

Здрастуй друг! (Вітаються за руку)

Як ти тут? (Поплескують один одного по плечу) Де ти був? (Смикають один одного за вушко)

Я нудьгував! (Складають руки на грудях в області серця)

Ти прийшов! (Розводять руки в сторону) Добре! (Обіймаються)

Вправа «Валіза»

Мета: розвиток навичок спілкування.

Уявіть, що в центрі нашого кола стоїть валіза, яку ми збираємо в дорогу. Тільки в нашу незвичайну валізу ми по черзі будемо «класти» те, що хочемо побажати кожному з нас. Наприклад, я кладу в нашу валізу посмішку, гарний настрій, здоров'я (радість, любов, дружбу).